

Pro Hanhikivi ry
Laitatie 14
86110 Parhalahti
puh. 040-1741212
pro.hanhikivi@omanetti.fi

9.11.2016

Työ- ja elinkeinoministeriö
PL 32, 00023 Valtioneuvosto
TEM/Kirjaamo Ritarikatu 2 B, 00170 Helsinki
kuuleminen@tem.fi

Diaarinumero TEM/1308/08.05.01/2016

FENNOVOIMA OY:N KÄYTETYN YDINPOLTTOAINEEN LOPPUSIJOITUSHANKKEEN YMPÄRISTÖVAIKUTUSTEN ARVIOINTIOHJELMA

Pro Hanhikivi ry:n lausunto

Fennovoima Oy (jäljempänä myös hankkeesta vastaava, yhtiö tai Fennovoima) on saattanut vireille ympäristövaikutusten arvioinnin korkea-aktiivisen ydinjätteen sijoittamiseksi maaperään joko Pyhäjoen Sydännevalle tai tarkemmin määrittelemättömässä sijainnissa Eurajoella.

Kansalaisjärjestö Pro Hanhikivi ry:lle on annettu mahdollisuus antaa lausunto/mielipidepalaute YVA-ohjelmasta. Yhtiön ja yhteysviranomaisen taholta on painokkaasti vakuutettu, että kuulemismenettelyllä ja kansalaismielipiteellä on merkitystä ja että se asianmukaisesti huomioidaan YVA-prosessissa.

YVA-ohjelmassa lainsäädännöllisestä taustasta todetaan, että YVA-menettelyn tavoitteena on tuottaa tietoa päätöksenteon perustaksi ja lupamenettelyssä huomioonotettavaksi. Ympäristövaikutusten arviointimenettelyn tavoitteena on edistää ympäristövaikutusten arviointia ja yhtenäistä huomioon ottamista suunnittelussa ja päätöksenteossa. Samalla tavoitteena on lisätä sidosryhmien tiedonsaantia ja osallistumismahdollisuuksia. Sidosryhmäksi katsotaan siis myös kansalaiset ja kansalaisjärjestöt.

Fennovoiman monivaiheisen, useilta osin alkuperäisistä suunnitelmista muuttuneen ja pitkittyneen ydinvoimalahankkeen ja siihen liittyvien aikaisempien vaiheiden kuulemis- ja lausuntokierrosten perusteella voidaan todeta kuulemismenettelyiden ja sitä kautta sidosryhmien tiedonsaannin ja osallistumismahdollisuuksien eli myös kansalaisvaikuttamisen olevan Fennovoiman tapauksessa hyvin näennäistä. Prosessien tarkoitus lienee muodollisesti täyttää lainsäädännön vaatimukset kansalaisten kuulemisesta elinympäristöään koskevissa asioissa, ei kuitenkaan varsinaisesti viranomaistyössä ja päätöksenteossa huomioida kuulemismenettelyissä esiin tullutta, mikäli se on Fennovoiman hankkeelle kriittistä.

YVA-lain mukaan arvioinnissa tulee tarkastella hankkeen aiheuttamia ympäristövaikutuksia:

- ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen
- maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen
- yhdyskuntarakenteeseen, rakennuksiin, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön
- luonnonvarojen hyödyntämiseen sekä

– näiden tekijöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin.

Merkittävimmiä hankkeen aiheuttamiksi ympäristövaikutuksiksi on YVA-ohjelman mukaan tässä vaiheessa tunnistettu erityisesti maa- ja kallioperään sekä pohjavesiin kohdistuvat vaikutukset ottaen huomioon hankkeen maanalainen rakentaminen ja sen pitkä kesto. Lisäksi ihmisiin kohdistuvien vaikutusten, varsinkin ihmisten eri tavoin kokemien vaikutusten, arvioidaan voivan nousta merkittäviksi hankkeen aikana. YVA-selostuksessa ympäristövaikutusten merkittävyyttä tullaan YVA-ohjelman mukaan arvioimaan muun muassa vertaamalla ympäristön sietokykyä kunkin ympäristörasituksen suhteen ottaen huomioon alueen nykyinen tila ja ympäristökuormitus. Lisäksi YVA-ohjelmassa esitetään, että huomioon tullaan ottamaan sidosryhmien merkittäviksi arvioimat ja kokemat ympäristövaikutukset.

Jos siis oletetaan, että YVA-prosessi ja erityisesti kuulemiset toteuttavat ja edistävät kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia, kuten annetaan ymmärtää ja tämän ohella varsinkin ihmisiin kohdistuvat ja ihmisten kokemat vaikutukset huomioidaan, tulisi kansalaisia ja kansalaisjärjestöjä ja kaikkia muitakin sidosryhmiä ohjeistaa ja neuvoa tasapuolisesti hankkeesta vastaavaan yhtiöön nähden. Kaikille sidosryhmille, myös kansalaisjärjestöille, tulisi lisäksi samalla osoittaa taloudellisia ja asiantuntijaresursseja samassa suhteessa, kuin esim. Fennovoiman tapauksessa yhteiskunnan eri hallinnolliset toimijat ja etujärjestöt ovat hanketta ja siitä vastaavaa yhtiötä avustaneet, neuvoneet ja tukeneet.

Fennovoima Oy ei yhtiön aikaisemmin julki tuomien kannanottojen ja vakuuttelun mukaan milloinkaan aikonut suunnitella ydinjätteiden loppusijoittamista Pyhäjoelle, ei myöskään Eurajoelle omaan loppusijoituslaitokseen, vaan Posiva Oy:n Onkaloon. Pyhäjoen kunnan varsinaiselle ydinvoimalahankkeelle myönteisen periaatepäätöslausunnon taustalla oli mm. tämä tieto ja hankkeen valmistelun aikana yhtiön edustajien useissa tilaisuuksissa suullisesti esittämä lupaus, että korkea-aktiivisia ydinjätteitä ei tulla milloinkaan loppusijoittamaan Pyhäjoelle. Yhtiön yksipuolisesti kesäkuussa 2016 ilmoittama aikomus oman ydinjätteiden loppusijoituslaitoksen suunnittelemisesta ja mahdollisesta rakentamisesta joko Pyhäjoen Sydännevalle tai tarkemmin määrittelemättömälle paikalle Eurajoen kunnassa tuli Pyhäjoen ja naapurikuntien päättäjille ja kansalaisille suurimmaksi osaksi erittäin epämieluisana yllätyksenä, lähes shokkina.

Epäjohdonmukaisesti pääsääntöisesti nekin tahot, jotka ovat kannattaneet Fennovoiman ydinvoimalahanketta, ovat vastustaneet suunniteltua ydinjätteiden loppusijoitusta Pyhäjoelle. Ydinvoimalan rakentamista ajaneet ja kannattaneet tahot eivät ole missään vaiheessa halunneet ottaa vastuuta ydinjätteiden loppusijoittamisesta yhtiön omaan loppusijoituslaitokseen, lähelle syntypaikkaansa. Vastuuta ei ole itse asiassa haluttu ottaa ydinjätteen loppusijoituksesta missään muussakaan ratkaisuvaihtoehdossa, vaan on todettu jätekysymyksen olevan ajankohtainen vasta vuosikymmenien päästä, joten tämän päivän päätöksentekijöillä ja yhtiöllä vastuuhenkilöineen ei ole katsottu olevan tarvetta asiaa ratkaista.

Mikäli Fennovoiman ydinvoimalahanke saa rakentamis- ja aikanaan käyttöluvanluvan ja ydinvoimala alkaa toimia ja tuottaa ydinjätettä, pitäisi se vuosikymmenien kuluessa turvallisesti loppusijoittaa jonnekin. Myös yhtiö itse on toistuvasti puolustanut tarkempien jätehuoltosuunnitelmien puuttumista tai epämääräisyyttä sillä, ettei Fennovoiman ydinjätteiden loppusijoitus ole yhtiön, kuntien ja koko yhteiskunnan nykyisten toimijoiden päätettävissä ja siten vastuulla, vaan tulevien sukupolvien edustajat joutuvat ratkaisemaan jäteongelmat. Tämä ei ole vastuullista toimintaa, johon kuuluu hankkeen koko elinkaaren huomioiminen ja saman aikaperspektiivin ympäristövaikutusten ennakointi, arviointi ja ehkäiseminen. Mikäli Fennovoiman visio yhteisestä loppusijoitusratkaisusta Posiva Oy:n eli nykyisten ydinjätehuoltovelvollisten kanssa ei toteudu, laajenevat ydinjätteen loppusijoituksen ympäristövaikutukset kansallisesti merkittävällä tavalla, aivan uudelle loppusijoituspaikkakunnalle.

Edellä kuvattua vastuutonta ajattelutapaa jäteratkaisun "delegoinnista" tuleville päättäjille voi verrata 1970- ja 1980-lukujen tilanteeseen, jolloin Suomen ensimmäisten ydinvoimalaitosten jäteratkaisuksi vastuuttomasti ja huolettomasti valittiin ydinjätteiden siirtäminen silloisen Neuvostoliiton alueelle ja vastuulle. Fennovoiman tapauksessa hankkeesta vastaava avoimesti ilmaisee vastuun kuuluvan niille

tahoille, jotka eivät voi olla lainkaan vaikuttamassa ratkaisuun siitä pitäisikö koko ydinvoimalaitosta toteuttaa ja kansallisen ydinjätteen määrää, jätehuoltovelvoitetta ja vastuita Suomessa tuotetun ydinjätteen turvalliseen pitkäaikaissijoittamiseen siten kasvattaa.

Eettisesti ja moraalisesti oikea tapa on käydä koko ydinvoiman tuotannon elinkareen vastuut läpi jo siinä vaiheessa, kun suunnitellaan uuden laitoksen rakentamista, siis myös jätteen tuottamista. Tähän oleellisesti kuuluu keskustelu ja harkinta, onko ydinvoimalaitoksen sijoituspaikkakunnalla ja mahdollista taloudellista tai työllisyshyötyä saavilla tahoilla, myös naapurikunnilla ja seutukunnalla, oikeus tarkastella hankkeen toteuttamisen edellytyksiä arvioidessa vain lyhyellä aikavälillä saavutettavia hyötyjä ja jättää ydinenergian tuotannon elinkaaren loppuvaiheen haittavaikutukset ja tilanne siinä vaiheessa, kun laitoksen käyttöikä tulee täyteen ja pitäisi alkaa hallittu alasajo sekä jätteen loppusijoitus, täysin vaille vastuutahoa ja ratkaisuja.

Laitoksen sijoituspaikkakunnalla, jolla ratkaiseva veto-oikeus ydinvoiman rakentamiseen, tulisi olla velvollisuus sitoutua itse ydinvoimalaitoksen periaatepäätösvaiheessa myös jätteiden loppusijoittamiseen. Mikäli vuosikymmenien päästä päädyttäisiin johonkin muuhun, vaikkapa teknisesti, turvallisuuden osalta tai taloudellisesti järkevämpään ratkaisuun, jätteiden loppusijoituksesta voitaisiin tehdä uusi suunnitelma ja päätös, mutta tämä ei vapauttaisi laitoksen sijaintikuntaa vastuusta olla ensisijainen jätteiden vastaanottaja, mikäli muuta ratkaisua ei synny.

Uuden ydinlaitoksen suunnittelussa olisi siis lähtökohtaisesti tarkasteltava tuotannon koko kaarta, arvioitava ja suunniteltava asiat loppuun asti. Olisi selvitettävä, onko ydinvoimalaitoksen suunnitellun sijoituspaikan lähellä, samassa kunnassa geologisesti, teknisesti, ympäristöllisesti ja muutoin soveliaista loppusijoituspaikkaa myös ydinjätteille. Asioita ei tulisi jättää niiden tahojen vastuulle, jotka eivät, ole voineet vaikuttaa ydinvoimasähkön ja siten myös korkea-aktiivisen ydinjätteen tuotannosta päättämiseen.

Keskeistä olisikin yhteysviranomaisessa paneutua lainsäädännöllisten muutosten harkintaan ja mahdolliseen valmisteluun ja tehdä ydinenergian rakentamisen prosessista sellainen, ettei päätöstä ydinjätteen käsittelystä ja loppusijoituksesta erotettaisi omaksi kokonaisuudekseen, joka voidaan ratkaista vaikkapa vasta 50 vuotta itse ydinvoimalaitoksen rakentamispäätöksen jälkeen

Pro Hanhikivi ry ei ole kannattanut Fennovoiman ydinvoimalahankkeen toteuttamista, eikä siten ydinvoimasähkön ja ydinjätteen tuotannon lisäämistä, koska on pitänyt hanketta Suomen ja kansainvälisten ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden kannalta vastuuttomana sekä pitkällä tähtäimellä muutoinkin ympäristölle, ihmisille ja kansantaloudelle ja haitallisena. Hankkeessa on nähty myös geopolittisia haitallisia tai vähintäänkin kyseenalaisia ulottuvuuksia, joita on arvioinut mm. Ulkopoliittinen instituutti. Pro Hanhikivi ry on kritisoinut Pyhäjoen Hanhikiven niemen olevan erittäin huonosti ydinvoimarakentamiseen tai muuhun teolliseen rakentamiseen soveltuva alue.

Fennovoiman ydinvoimalan haitalliset ympäristövaikutukset Pro Hanhikivi on arvioinut sellaisiksi, ettei niitä voida riittävällä tavalla ehkäistä ja lieventää hyväksyttävälle tasolle. Yhdeksi merkittävimmistä haittavaikutuksista yhdistys on esittänyt ydinjätteen määrän huomattavan kasvun ja siten kansallisen ydinjätehuollon tarpeen, kustannusten, riskien ja velvoitteiden kasvun lisääntymisen. Ongelmaa on korostanut hankkeesta vastaavan toimintatapa varsinaisen ydinvoimalaitoksen lupamenettelyissä, joissa yhtiö on jättänyt jätehuollon kysymykset tähän saakka ja tässäkin YVA-menettelyssä monin osin hyvin avoimiksi ja epämääräisiksi. Lisäksi Fennovoiman ydinvoimalahankkeen toteuttamisen teknis-taloudelliset edellytykset sekä turvallisuuskulttuuri ovat herättäneet laajempaakin epäilyä siitä, ettei hankkeesta vastaavan suunnitelmia ja toimintatapaa voida arvioida luotettaviksi. On myös vaikuttanut siltä, ettei yhtiö ole varautunut ydinjätehuoltoon asianmukaisella tavalla budjetoimalla hankkeesta riittävästi resursseja jätehuollon ja pitkäaikaisen loppusijoituksen eri vaihtoehtojen toteuttamiseen.

Kaikki edellä mainitut, jo Fennovoiman varsinaisen ydinvoimalahankkeen lukuisten eri vaiheiden kuulemismenettelyissä, lausunnoissa ja mielipidepalautteissa esiin tuodut seikat on yhteysviranomaisena toimivassa työ- ja elinkeinoministeriössä systemaattisesti jätetty hankkeen

toteuttamisen edellytysten arvioimisessa ja lupaharkinnassa huomioimatta. Tämä tekee kyseessä olevan Fennovoima Oy:n käytetyn ydinpolttoaineen eli ydinjätteen loppusijoitushankkeesta ja sen ympäristövaikutusten arviointiohjelmasta lausumisen ennalta arvioiden lähestulkoon merkityksettömäksi. Painoarvoa yhteysviranomaisen kannalta lienee lähinnä vain Pyhäjoen ja Eurajoen kuntien lausunnoilla, koska esitetyillä sijoituspaikkakunnilla on loppusijoitushankkeen mahdollisesti periaatepäätöslupavaiheeseen edetessä veto-oikeus olla hyväksymättä ydinjätteen loppusijoitusta ja hankkeen toteuttamista lainkaan.

YVA-ohjelmassa on esitetty yhteenveto tarkasteltavista ympäristövaikutuksista ja arvioinnissa käytettävistä menetelmistä. Arvioinnin onnistuminen ja luotettavuus riippuu arviointimenetelmien toteutustavasta. Esimerkiksi ihmisiin ja yhteisöihin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa selvitys on syytä laajentaa koskemaan koko Pyhäjoen kuntaa ja Sydännevan välittömässä läheisyydessä sijaitsevia naapurikuntia (Merijärvi, Alavieska, Kalajoki) asukkaineen sekä koko Eurajoen kuntaa ja mahdollisesti lähikuntia, ei siis vain 5 ja 20 km säteellä asuvaa väestöä. Koko suunnitellun loppusijoituksen mahdollisten sijaintikuntien ja naapurikuntien asukkaiden ottaminen arviointimenettelyssä huomioon on perusteltua, koska mm. kuntien hyvinvointiin, vetovoimaan, elinvoimaan ja imagoon kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa kuntien asukkaat ovat parhaat asiantuntijat oman kotikuntansa suhteen. Laajaa asukas pohjaa arviointityöhön sisällytettäväksi puoltaa myös se, että YVA-ohjelmassa esitetään sidosryhmien merkittäviksi arvioimien ja kokemien ympäristövaikutusten selvittämistä ja huomioimista. Tämä ei ole mahdollista, mikäli sidosryhmä ja siihen kuuluvat ihmiset rajataan tiukasti tietyn etäisyyden päässä olevaan asutukseen.

Kansalaisten tosiasiallisen vaikuttamismahdollisuuden ja ihmisten kokemien vaikutusten luotettavan arvioinnin toteuttamiseksi loppusijoitushankkeen ympäristövaikutusten arvioinnissa olisi toteutettava vaalisalaisuuden tavoin kansalaisten vapaan kannanmuodostuksen ja mielipiteen ilmaisemisen turvan täyttävä kyselytutkimus sekä kunnallisten vaaliorganisaatioiden järjestämä neuvoa antava kansanäänestys Eurajoella ja Pyhäjoella, sekä loppusijoituslaitoksen Pyhäjoelle suunnitellun sijainnin eli Sydännevan alueen välittömässä läheisyydessä sijaitsevien, Merijärven, Alavieskan ja Kalajoen kunnissa koko täysi-ikäiselle väestölle, hankkeesta vastaavan kustantamana. Kyselytutkimuksen ja kansanäänestyksen tarvetta myös Eurajoen lähikunnissa tulee tarkastella, huomioiden yhtiön myöhemmin määrittelemä tutkimuskohteensa sijainti Eurajoella.

Ydinvoimasähkön tuotannon ja siitä aiheutuvan ydinjätteen käsittelyn ja loppusijoituksen suurimmat ja konkreettisimmat haitalliset sosiaaliset, taloudelliset ja luonnonympäristöön kohdistuvat ympäristövaikutukset ja -riskit kantaa näiden laitosten lähellä asuva pieni väestömäärä. Sen sijaan suurimman osan tuotetusta sähköstä käyttää kaukana näistä laitoksista asuva väestö ja teollisuuslaitokset.

Pro Hanhikivi ry toivoo ja edellyttää hankkeesta vastaavalta ja yhteysviranomaiselta huolellista, luotettavalla ja luottamusta herättävällä tavalla, riippumattomien asiantuntijoiden toimesta suoritettua ympäristövaikutusten arviointimenettelyä sekä hankkeen toteutumisen edellytyksiä arvioitaessa asianmukaista YVA-menettelyssä pyydettyjen ja saatujen lausuntojen ja mielipidepalautteiden huomioimista siten, että niissä esiin tuoduilla seikoilla on todellista vaikutusta myös hankkeen toteuttamiseen.

Pyhäjoella 9.11.2016

Pro Hanhikivi ry

Helena Maijala
puheenjohtaja

Katja Sipilä
sihteeri